

DOI: 10.31392/NPU-nc.series14.2019.27.04
УДК 378.016.785

Мозгальова Н. Г., Барановська І. Г., Москвічова Ю. О.

Теоретичні засади забезпечення якості підготовки вчителів музичного мистецтва

У статті проаналізовано теоретичні аспекти побудови моделі забезпечення якості підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва у процесі інструментального навчання. Визначено сутність понять «модель» та «якість». З'ясовано, що вивчення поняття «якість» здійснюється на трьох рівнях: емпіричному (узагальнення усвідомлених фактів), гносеологічному (обґрунтування методів і прийомів, умов і критеріїв) категоріальному та науково-теоретичному (специфічному для кожної науки). Визначено основні характеристики «якості» – важливість (значущість), реалістичність (вірогідність дослідження), результативність (ступінь досягнення цілі) та ефективність (відношення результативності до затрат). Виокремлено внутрішні і зовнішні системотворчі чинники забезпечення якості у сфері вищої освіти. Одним з ефективних напрямків підвищення якості підготовки вчителів музичного мистецтва визнано формування у вищому навчальному закладі культуротворчого середовища, що виступає основою засвоєння гуманістичних цінностей, мистецьких знань, виконавських умінь і навичок.

Ключові слова: вчитель музичного мистецтва; культуротворче середовище; модель; підготовка; якість.

Одним із основних завдань сучасної мистецької освіти є забезпечення належного рівня підготовки майбутніх фахівців, які повинні стати конкурентоспроможними на ринку праці, здатними до постійної самоосвіти, самовдосконалення, успішної професійної діяльності. Вирішальну роль в цьому процесі відіграє якість підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, що передбачає їх готовність до виконання професійних функцій та завдань, подальшого особистісного розвитку та активної життєвої позиції. Саме тому сьогодні йде активний пошук нової моделі забезпечення якості мистецької освіти, яка стане одним із найважливіших чинників досягнення високих результатів у підготовці висококомпетентних фахівців мистецької галузі. У науковій літературі питання забезпечення якості мистецької освіти розглядається в працях А.Козир, Л.Куненко, Л.Рахімбаєвої, О.Ростовського, О.Ребрової, О.Щолокової та ін.. Методологічні засади побудови моделей навчання розкриваються у працях С. Архангельського, В. Байденка, І.Дичковської, М. Катаєвої, М. Кларіна, В. Штоффа,.

Мета статті – здійснити аналіз теоретичних аспектів побудови моделі забезпечення якості підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва в процесі інструментального навчання.

Потреба розробки моделі забезпечення якості підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва виникла внаслідок необхідності реалізації кваліфікаційних вимог до вчителя музичного мистецтва, що обумовлені соціальним замовленням на конкурентоздатних спеціалістів, комплексно підготовлених до успішної музично-педагогічної роботи в сучасній загальноосвітній школі. В науковій літературі «модель» визначається як аналог реально існуючого об'єкта, що відображає «можливий зв'язок явищ, можливий хід подій, можливу структуру об'єкту пізнання» (В.Штофф). Найбільш повне тлумачення якості подано у філософському словнику за ред. В.Шинкарука, де воно тлумачиться як притаманна речам внутрішня визначеність предмета, котра становить його специфіку і відрізняє від інших [8, с. 790].

Аналіз наукових праць дозволив констатувати, що вивчення поняття «якість» здійснюється на трьох рівнях: емпіричному (узагальнення усвідомлених фактів), гносеологічному (обґрунтування методів і прийомів, умов і критеріїв) категоріальному та науково-теоретичному (специфічному для кожної науки). На кожному з цих рівнів здійснюється описативний аналіз категоріального апарату, формулюються закономірності процесів, що характеризують дане поняття. Досліджуючи даний феномен у співвідношенні з

потребами суспільства, дослідники визначають основні характеристики «якості» – важливість (значущість), реалістичність (вірогідність дослідження), результативність (ступінь досягнення цілі) та ефективність (відношення результативності до затрат).

Першими, хто об'єднав категорії «якість» та «освіта» і підняв питання якості освіти на рівень філософського узагальнення стали І.Зязюн і А.Субетто. Поглиблене вивчення даного питання знайшло своє відображення в працях В.Андрущенко, С.Клепка, В.Кременя, Т.Фінікова, К.Яресько та ін. Якісна освіта розглядається сьогодні як один з індикаторів високої якості життя, інструмент соціальної та культурної злагоди й економічного зростання. Якість – це головна, основоположна умова для довіри, відповідності, мобільності, сумісності та привабливості у Європейському просторі національної вищої освіти України. Як справедливо зазначає Т.Фініков, «вища освіта стала цінністю, причому вона диференціюється людьми не лише за професійними напрямками і офіційним рівнем, а й за самою якістю». Отже, якість – це «візитна картка, можливість вижити і вистояти у конкурентній боротьбі за місце під сонцем» [9, с. 142.].

Як педагогічна категорія «якість» характеризується повнотою, глибиною, систематичністю, оперативністю, гнучкістю, конкретністю, узагальненістю [10, с.368]. Розглядаючи проблему якості освіти у зв'язку із засвоєнням базових знань, частина дослідників (В.Андрущенко, А.Бермус, С.Гончаренко, В.Загвязинський, С.Гільманов, та ін.) акцентує увагу на створенні оптимальних умов для їх засвоєння на основі надання різноманітних підходів і спрямувань певним курсам навчання, гнучкості програм із можливістю багаторазового підключення і виходу з програми, розвитку трансверсальних умінь і навичок, як, наприклад, уміння спілкуватися та знання мов, уміння мобілізувати знання, вирішувати проблеми, працювати в колективі та розуміти соціальні явища. За визначенням С.Гончаренка, якість знань передбачає співвіднесення видів знань з елементами змісту освіти за умови, що знання та їх сутність набувають особливого значення [10, с. 368]. Через зміст здобутого знання ми характеризуємо якість навчання, обсяг і суть інформації, відповідність набутих знань потребам сьогодення. Але «обмежуватися аналізом проблеми якості крізь призму лише знанневих аспектів було б недостатньо. За межею залишаються такі складові освіти, як якість підготовки та перепідготовки різних категорій освітян, якість умов (матеріально-технічних, інформаційно-методичних, забезпеченість процесів тощо), якість навчального процесу, якість досягнень та ін., кінцевим результатом яких виступає фізична, психічна, моральна готовність учнів до дорослого життя, а педагогів – до здійснення своїх професійних обов'язків» [2, с. 20].

На переконання В.Кременя, забезпечення якості фахової підготовки спеціалістів з вищою освітою вимагає подолання безсуб'єктних підходів до людини. Людина в системі освіти повинна розглядатися як біосоціопсихологічна система, яка не тільки залежить від середовища проживання, а й володіє самостійністю і власною активністю, підтримує визначений ступінь незалежності [3, с. 58.]. Таким чином, якість освіти є об'єднуючим прогресивним фактором самоорганізованої загальноосвітньої системи, в якій основою всіх перетворень має стати реальне знання потенційних можливостей особистості, прогнозування її потреб і моделей розвитку.

На переконання А.Бермус, критерії якості педагогічної освіти формуються в рамках компетентнісного підходу з урахуванням всіх суб'єктів освіти: держави, регіонального освітнього співтовариства, освітніх установ і суб'єктів освітньої діяльності. Відповідність цим критеріям забезпечується тоді, коли пріоритетними напрямками управління визнано: якість як еволюційний шлях розвитку та забезпечення умов для підтримки процесу неперервної освіти. При цьому розробка і реалізація системи управління якістю педагогічної освіти реалізується у формі комплексного проекту, що включає стандартизацію, менеджмент якості процесів і стратегічне управління якістю [2, с. 12].

Вчені вирізняють внутрішні і зовнішні системотворчі чинники забезпечення якості у сфері вищої освіти. Внутрішніми чинниками є здатність суб'єкта діяльності приймати

професійні рішення і нести особисту відповідальність за їхні наслідки; рівень інтелектуального розвитку, психофізіологічних властивостей і медико-біологічних характеристик [3, с. 60]. До зовнішніх відносяться:

- якість освітнього середовища («технологічність» управління освітнім процесом, ефективність науково-методичної роботи, ресурсне забезпечення навчального процесу, кадровий потенціал школи тощо);
- якість реалізації освітнього процесу (науковість і доступність змісту освіти, педагогічна майстерність учителя, ефективність засобів навчання, зокрема якість підручників, задоволення різноманітних освітніх потреб тощо);
- якість результатів освітнього процесу (рівень навчальних досягнень учнів, розвиток їхнього мислення, ступінь соціальної адаптації, культури й вихованості учнів).

Варто зазначити, що вагомими залишаються негативні чинники, що гальмують розвиток вищої освіти та підвищення її якості:

- недостатня сформованість ринку освітніх послуг в умовах демографічного спаду;
- відсутність чинних механізмів орієнтації на потреби системи освіти, абітурієнтів та ін.;
- недостатність науково-інформаційного забезпечення вищої освіти та її інноваційної бази;
- недостатнє забезпечення кадрами (текстологами, менеджерами якості, аудиторами освіти).

Підвищення якості освіти вимагає урахування трансляційної, селекційної та інноваційної функцій вищої школи як соціального інституту. Реалізація трансляційної функції дає змогу здійснити передачу соціально-економічних цінностей, норм, потреб і мотивів поведінки з минулого в сучасне, із сучасного в майбутнє. Селекційна функція вищої освіти дозволяє вирішити проблему, пов'язану з відбором успадкованих цінностей і норм для тих, хто корисний для вирішення завдань наступних етапів розвитку суспільства. Інноваційна функція вищої освіти виявляється в оновленні соціальних цінностей і норм шляхом відпрацювання нових та використання прогресивних цінностей зі світового освітнього досвіду, адекватних соціально-історичним умовам України [3, с. 60].

У контексті сказаного доречно навести думку В.Андрущенка, що мистецька освіта є незамінною складовою становлення майбутнього педагога як вчителя з великої букви, духовного наставника, друга і порадирика. Вона наповнює духовний світ образами культури, символічного бачення світу, що, відриваючись від реалій, перекидають місток у майбутнє, запалюють творчістю, збуджують бажання жити любити працювати [1, с. 3]. «Спрямована на розвиток у людини спеціальних здібностей і смаку, естетичного досвіду і ціннісних орієнтацій, здатності до спілкування з художніми цінностями у процесі активної творчої діяльності та вдосконалення, мистецька освіта сьогодні, – зазначає О.Рудницька, – являє собою галузь знань, що визначає магістральні лінії удосконалення практики і послуговується все більшим ступенем абстрагування, концептуалізації, теоретичного узагальнення» [7, с. 27].

Посилаючись на дане визначення, Г.Падалка наголошує, що сучасність висуває нові завдання з удосконалення підходів до теоретичного осмислення мистецько-педагогічної дійсності, актуалізує потреби у дослідженні нових питань. Одним із надзвичайно складних, недосліджених і перспективних серед них є, на її погляд, визначення якості наукових робіт у даній галузі. Обґрунтуванню істинності теоретичних віднайдень у мистецькій педагогіці сприяє застосування певних критеріїв, основними з яких вчена вважає ступінь новизни, ступінь практичної спрямованості, міра логічної довершеності теорії, міра доведеності, аргументованості наукових результатів, міра досконалості викладу [5, с. 3-9].

Більш практико-орієнтованим вважаємо твердження О.Щолокової, яка зазначає: «Педагогіка мистецтва відмовляється від «авторитарного управління», в якому студент є об'єктом керівних впливів, і переходить до системи організації підтримки і стимулювання пізнавальної самостійності суб'єкта-студента, створення умов для творчості, до навчання творчістю, педагогіки співпраці» [11, с. 251].

Спостереження за процесом фахового навчання майбутніх вчителів музичного мистецтва дали підстави І.Рахімбаєвої стверджувати, що якість підготовки напряму залежить від: якості

абітурієнтів; організації навчального процесу в умовах індивідуальних занять; якості викладання музично-інструментальних дисциплін; технічного оснащення процесу навчання; мотивації і рівня музично-виконавського розвитку студентів. Для попередження впливу цих факторів на якість виконавського навчання вчена пропонує систему управлінських дій, що має поетапний характер: планування якості підготовки педагога – музиканта на основі державного стандарту, учбових і робочих планів; встановлення структури і змісту підготовки, що визначена в робочих програмах і навчально-методичних комплексах з предметів музично-інструментальної підготовки; організація процесу навчання, що включає розробку режимів проходження технологічних, підготовчих та інших процесів у часі та просторі; перевірка результатів і необхідна корекція якості підготовки [6, с. 58-60].

Як свідчить практика, одним із ефективних напрямів підвищення якості підготовки фахівців з музичного мистецтва є створення у вищому навчальному закладі культуротворчого середовища, що характеризується інтенсивною спільною діяльністю і комунікативною взаємодією викладача й студентів, емоційно-інтелектуальною атмосферою співпраці та співтворчості. Механізмом забезпечення культуротворчого середовища виступає таке спрямування мистецької освіти, яке долає вузькофахові уявлення студентів про мистецтво як необхідний компонент загальної культури людства, трактує мистецтво як чинник розширення пізнавальних можливостей особистості, розвитку її світоглядних установок, активізації внутрішнього емоційного життя, як засіб психологічної розрядки і відновлення духовних сил в умовах напруженого сьогодення [4, с. 17].

Підсумовуючи сказане відзначимо, що створення культуротворчого середовища дозволить визначити систему знань, цінностей і ціннісних орієнтацій, поєднати традиційні й нетрадиційні форми і методи навчання з метою набуття студентами необхідних знань, умінь і навичок, створити умови для творчої самореалізації кожної особистості та успішного формування професійної позиції, творчого стилю діяльності та шанобливого ставлення до музично-педагогічної діяльності. До напрямів подальших досліджень слід віднести питання забезпечення наступності методів і форм мистецького навчання, а також визначення шляхів модернізації фахової підготовки вчителів музичного мистецтва.

Література

1. Андрущенко В.П. (2004) Мистецька освіта в системі формування педагога ХХІ століття. *Теорія і методика мистецької освіти*. Вип. 1(6). С. 3
2. Бермус А.Г. (2003) Управление качеством профессионально-педагогического образования. (Автореф. дис. докт. пед. наук). Ростов-на-Дону.
3. Кремень В.Г. (2005) *Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати*. Київ : Грамота. 448 с.
4. Падалка Г.М. (2009) Мистецька освіта: сучасні проблеми розвитку. *Теорія і методика мистецької освіти*. Вип. 7 (12). 3-9.
5. Падалка Г.М. (2004) Пріоритетні напрями розвитку сучасної мистецької освіти. *Теорія і методика мистецької освіти*. №1(16).15-20.
6. Рахимбаєва И.Е., Протасова С.В. (2008) Качество профессиональной подготовки студента-музыканта как объект управления. *Искусство и образование*. №3. 54-60.
7. Рудницька О.П. (2005) *Педагогіка: загальна та мистецька : навчальний посібник*. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан. 360 с
8. Філософський енциклопедичний словник : за ред. В.Шинкарука (2002) Київ: Абрис. 742 с.
9. Фініков Т. (2002) *Сучасна вища освіта: світові тенденції і Україна*. Київ : Таксон. 175 с.
10. *Український педагогічний словник : за ред. С.У. Гончаренка* (2001) Київ : Либідь. 376 с.
11. Щолокова О.П. (2009) Діалогічна стратегія музичної освіти. *Єдність навчання і наукових досліджень - головний принцип університету*. Київ : НПУ ім. М.П.Драгоманова. 264 с.

Про авторів:

Мозгальова Наталія Георгіївна, доктор педагогічних наук, професор; завідувач кафедри музикознавства, інструментальної підготовки та хореографії, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (21001, Вінниця, Україна); **ORCID: 0000-0001-7857-7019**

Барановська Ірина Георгіївна, кандидат педагогічних наук, доцент факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (21001, Вінниця, Україна); **ORCID: 0000-0002-8223-1683**

Москвічова Юлія Олександрівна, кандидат мистецтвознавства, старший викладач, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (21001, Вінниця, Україна); **ORCID: 0000-0002-1303-8951**

Mozghalova N. H., Baranovska I. H., Moskvichova Yu. O.
Theoretical principles of ensuring the music teacher training quality

The article analyzes the theoretical aspects of building a model to ensure the quality of training of future teachers of music in the process of instrumental learning. The essence of the concepts “model-analogue of a real existing object” and “quality – the inherent certainty of an object, which is its specificity and distinguishes from others,” is defined. It was found out that the study of the concept of “quality” is carried out at three levels: empirical (generalization of conscious facts), epistemological (substantiation of methods and techniques, conditions and criteria) categorical and scientific-theoretical (specific to each science). The main characteristics of “quality” are determined - importance (significance), realism (probability of research), effectiveness (degree of achievement of the goal) and efficiency (ratio of effectiveness to costs). The internal and external system-forming factors of quality assurance in the field of higher education are highlighted. Negative factors inhibiting the effectiveness of education and improving its quality are considered. One of the effective ways to improve the quality of training teachers of musical art is recognized as the formation of a cultural environment in a higher educational institution, and acts as the basis for the assimilation of humanistic values, artistic knowledge, and performing skills.

Keywords: music teacher; cultural environment; model; training; quality

References

1. Andrushchenko V.P. (2004) *Mystetska osvita v systemi formuvannya pedahoha XXI stolittia. Teoriia i metodyka mystetskoï osvity. Vyp.1 (6). p.3*
2. Bermus A.H. (2003) *Upravlenye kachestvom professionalno-pedahohycheskoho obrazovanyia. (Avtoref. dys. dokt. ped. nauk). Rostov-na-Donu.*
3. Kremen V.H. (2005) *Osvita i nauka v Ukraini - innovatsiini aspekty. Stratehiia. Realizatsiia. Rezultaty. Kyiv : Hramota. 448 p.*
4. Padalka H.M. (2009) *Mystetska osvita: suchasni problemy rozvytku. Teoriia i metodyka mystetskoï osvity. Vyp.7(12). pp. 3-9.*
5. Padalka H.M. (2004) *Priorytetni napriamy rozvytku suchasnoï mystetskoï osvity. Teoriia i metodyka mystetskoï osvity. №1(16), pp.15-20.*
6. Rakhymbaieva Y.E., Protasova S.V. (2008) *Kachestvo professionalnoi podhotovky studenta-muzykanta kak obyekt upravleniya. Iskusstvo i obrazovanye №3, pp. 54-60.*
7. Rudnytska O.P. (2005) *Pedahohika: zahalna ta mystetska: navchalnyi posibnyk. Ternopil : Navchalna knyha – Bohdan. 360 p.*
8. *Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk: za red. V.Shynkaruka (2002) Kyiv : Abrys. 742 p.*
9. Finikov T. (2002) *Suchasna vyshcha osvita: sivitovi tendentsii i Ukraina. Kyiv : Takson. 175 p.*
10. *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk: za red. S.U.Honcharenka (2001) Kyiv : Lybid. 376 p.*
11. Shcholokova O.P. (2009) *Dialohichna stratehiia muzychnoi osvity. Ednist navchannia i naukovykh doslidzhen - holovnyi pryntsyp universytetu. Kyiv : NPU im. M.P. Dragomanova. 264 p.*

About the authors:

Mozghalova Nataliia Heorhiivna, Doctor of Pedagogy, full Professor; Head of the Department of Musicology, Instrumental Training and Choreography, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (21001, Vinnytsia, Ukraine); **ORCID: 0000-0001-7857-7019**

Baranovska Iryna Heorhiivna, Candidate of Pedagogical Sciences (Ph.D.), Associate Professor at the Faculty of Pre-school, Primary Education and Arts, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (21001, Vinnytsia, Ukraine); **ORCID: 0000-0002-8223-1683**

Moskvichova Yulyia Oleksandrivna, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (21001, Vinnytsia, Ukraine); **ORCID: 0000-0002-1303-8951**